

**PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA
ÓKORTÖRTÉNETI DOKTORI PROGRAM:
„A Kárpát-medence és az antik világ népeinek története,
kultúrája és kapcsolataik az ókorban”**

Késő antik transzformáció(k) a valeriai limes mentén
/ Kr. u. IV-V. sz. /

FAZEKAS FERENC

Doktori Értekezés Tézisei

Témavezető:
Prof. Dr. habil. VISY ZSOLT, DSc, FSA
professor emeritus

Pécs, 2015

I. A dolgozat témaválasztása és a célkitűzése - A téma kidolgozásának forrásbázisa és módszere

A pannoniai tartományok története és régészete szempontjából meghatározó jelentőséggel bír a védelmi rendszer, a *ripa Pannonica* történetének alakulása. A késő antik időszakban az *Imperium Romanum* globális stratégiai és regionális védelmi koncepciójának változásai, átalakulásai (mélységi védelmi rendszer, erősítési/építési kampányok), a határvidéken állomásozó hadsereg (helyőrség-áthelyezések- és csapatelvonások) meggyengülése alapvető módon és egyre erőteljesebben éreztették hatásukat a Kr. u. IV. századtól, különösen az évszázad utolsó harmadától kezdődően a határszakasz táboraiiban és a határ-régióban. A határvédelmi rendszerben és a határrégióban bekövetkezett változásokkal párhuzamosan jelentős történeti eseménysorozat játszódott le a pannoniai provinciákkal határos közép-európai *Barbaricum* területén is, melyek a Kr. u. IV. század második felétől egyre inkább formálták, alakították a térség korábban egységes határ menti anyagi kultúráját. A Kárpát-medence nyugati részén lejátszódó komplex folyamatokat – a rendkívül hézagos tudósítások és eseti forráshelyeken túl – leginkább az anyagi kultúra változásain keresztül régészeti módszerek bevonásával tudjuk vizsgálni. A pannon provinciák területén jelentkező új, többségében barbár genezisű tárgytypusokat (poliéderes fülbevalók, cikáda-fibulák, sugaras hátú tükrök, etc.) a kutatás elsősorban a késő római temetők anyagán keresztül vizsgálta. A kulturális változás vizsgálata szempontjából azonban a

limes-térség anyagi kultúrájának egyes elemei, a római katonai létesítményekkel együtt (későbbi szerepük figyelembevételével), szintén kulcsfontosságúak.

Doktori dolgozatomban¹ *Valeria provincia* középső határszakaszán (és annak földrajzi-településtörténeti környezetét jelentő háttérterületén) keresztül a késő római tartomány és a határvédelem záró időszakát és utóéletét vizsgáltam a Kr. u. IV–V. század háborúkkal és (nép)mozgásokkal teli időszakában. A kutatások alapját – a történeti források mellett – elsősorban a régészeti leletek, *Lussonium*/Paks-Dunakömlőd táborának új feltárási eredményei egészítették ki. A *limes*-szakasz háttérterületének vizsgálatakor – a mintaterületnek tekintett – a Tolna megyei lelőhelyekre is kitértem. A hagyományosnak tekintett korszakhatárokat fenntartó megközelítés és módszertani szemlélet helyett a témát elsősorban a késő császárkori és a kora népvándorlás kori régészet eredményeinek egyenrangú bevonását tartottam szem előtt. E két korszak kutatási eredményeit összhangba hozva, a változó időszak jelenségeit tágabb történeti-régészeti környezetben lehetett értelmezni. A dolgozat célját – a fenti, újabb módszertani megközelítés révén – a térséget érintő bonyolult átalakulás-sorozat

---

¹ A doktori dolgozat befejezéséhez egy korábban elnyert támogatott ösztöndíjpályázat (Jedlik Ányos Doktorjelölti Ösztöndíj a konvergencia régiókban) nyújtott segítséget:

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

/transzformáció(k)/ strukturális szempontú vizsgálatán keresztül egy választott, kisebb térségben zajló folyamatok ábrázolása és bemutatása képezte. A doktori disszertációban arra is kerestem a választ, hogy az elsősorban a régészeti anyagban korábban is érzékelt 'új' leletanyag, ill. jelenségek interpretációja révén, lehetséges-e tovább differenciálni, az egyes struktúrák 'fejlődését'? További lelőhelyek, egy földrajzi-településtörténeti alapon lehatárolt mintaterület (Tolna megye) és lelőhelyeinek bevonásával lehetséges-e további modellek, fejlődési utak felvázolása?

II. A doktori értekezés felépítése

A dolgozat a köszönetnyilvánítást követő két fejezetben az előszó (Előljáróban) után a bevezető fejezetben a vizsgált folyamatok előzményeit, történeti - földrajzi - kutatástörténeti összefüggéseit mutatja be a kései Római Birodalom tágabb keretei közé illesztve azokat.

A negyedik fejezetben (A vizsgált terület) a vizsgálat kronológiai és geográfiai kereteit (és módszertani lehetőségeit) mutatja be. A feldolgozás a *ripa Valeriana* középszakasán található, jól kutatott régészeti lelőhelyre, *Lussonium* erődjének feltárási eredményeire, valamint a hozzá szorosan kapcsolódó mintaterület (Tolna megye) elemzésére támaszkodnak. A módszertani szempontból szükséges összehasonlító elemzések további lelőhelytípusok: katonai táborok, városi és vidéki települések, temetők vizsgálatára épülnek. A folyamatközpontú

vizsgálat három témakörre: a régészeti struktúrákra, a régészeti jelenségekre, valamint a régészeti leletanyagra koncentrált.

Az ötödik fejezet (Kutatástörténet és problémakörök) a dolgozat tárgyát képező védőrendszer késői időszakának kutatástörténetét mutatja be a XIX. századtól napjainkig. A tudománytörténeti áttekintéssel párhuzamosan a kapcsolódó problémakörök bemutatására is törekszik: *foederati*-kérdés, 'Arrabona-modell', stb. Fontos kiemelni a hazai régészettudomány hagyományos felosztásából fakadó módszertani megközelítésben és kérdésfelvetésben rejlő határozott különbséget a római provinciális régészet és a kora népvándorláskori régészet között.

A hatodik-nyolcadik fejezetben a dolgozat bázisául szolgáló lussoniumi tábor kései időszakának régészeti objektumai és leletei kerülnek bemutatásra és feldolgozásra. A *ripa* és a lelőhely története szempontjából kiemelkedő jelentőségű az erőd déli részén, a korábbi épületek helyén létesített, négyzetes alaprajzú erődítmény; a közelében feltárt kora népvándorlás kori sírok fontos pillérei az erőd Kr. u. V. századi kronológiájának. A későbbi, valószínűleg hun kori gazdag női temetkezés (2010/1. sír) már a terület 'utóhasználatát' mutatja. Az átmeneti időszak régészeti jelenségei mellett különösen fontos a tárgyi emlékegy szignifikáns, kiválasztott csoportjainak (viseleti tárgyak, *militaria*) bemutatása, ezek többségét késő római, ill. barbár kapcsolatrendszerrel rendelkező tárgytípusok alkotják. Bár a tárgytípusok jelentékeny része felszíni szórványleletként került elő, a településtörténet szempontjából mégis jelentőséggel bírnak; a Kr. u. V. századi leletek a terület használatát mutatják.

A kilencedik fejezetben a tábor földrajzi-településtörténeti környezetének tekintett szűkebb és tágabb térség, mintaterület (Tolna megye) feldolgozása történt meg. A településtörténeti elemzés a rendelkezésre álló összes forráscsoport (írott források, régészet, numizmatika, stb.) alapján vizsgálta a Kr. u. V. századi változásokat, különös tekintettel a késő római és a Kr. u. V. századi struktúrák kapcsolatára. A térséget jelentős változások érintették, a késő római lelőhelyek élete és használata csak ritka esetben követhető (pl. Tolna-Mözs), bár azt is jelezni kell, hogy a limes-objektumok esetében ez valószínűbb. A településtörténeti elemzés alapját a fejezetet lezáró, e célból összeállított, egységes leletkataszter alkotja.

A tizedik fejezetben (Történeti - régészeti értelmezés – Speciális kérdések) a korábbi eredményekből kiindulva a valeriai határszakaszt érintő legfontosabb kérdéseket foglalkoztam. A katonai térség és a határvédelem változásai az írott és régészeti források együttes tanúsága szerint jól körvonalazhatók. Az erődök funkcionális átalakulásával párhuzamosan az építéstechnika változásai mellett a területhasználatban (ruralizáció) is alapvető különbségek érzékelhetők. A katonai infrastruktúra mellett a helyőrség és lakosság is összetétele is változik, kis létszámú idegen eredetű barbár, germán és iráni eredetű csoportok jelenléte a háttérterületen valószínűsíthető. A régészeti emléktanyag vizsgálatai – a vitatott etnikai meghatározás ellenére – a rómainál idegen eredetű sírformák különböző kulturális tradíciókkal rendelkező, barbár csoportokra utalhatnak. A korábbi kutatás által a limes mentén betelepített Kr. u. IV. század utolsó harmadában megjelenő 'foederati' csoportok

meghatározása, elkülönítése egyelőre nem lehetséges, bár a *ripa* erődjeiből számos tárgytípus került elő, Alathaeus-Safrax-csoport jelenléte a Valeriai limes középső szakaszán egyelőre nem erősíthető meg.

A dolgozat eredményeit összefoglaló fejezetet (Összefoglalás) a Felhasznált irodalom kíséri.

Az értekezés szöveges részei után az önálló táblakötetbe szerkesztett illusztrációs anyag következik, mely a fejezetek és lelőhelyek sorrendjében a régi-új leleteket és leletanyagot mutatja be. A (II.) táblakötet végén függeléként, a dolgozat tárgyköréhez kapcsolódó tematikus szakbibliográfia kapott helyet.

III. A doktori értekezés főbb eredményei

A lussoniumi tábor vizsgálatba bevont római kori időszakát az utolsó két fázis: késő római kőtábor – kiserőd/torony (I. Constantinus – Kr.u. V. sz. első harmada) jelentette. A késő római fázisokhoz különböző rendeltetésű, bár hézagosan ismert régészeti struktúrák tartoztak. A belső, délnyugati oldalon feltárt kő-barakksor maradványai mellett, a tábor középvonalában és északi részének több pontján is zárófalhoz hozzáépített épületek kerültek elő. Az utolsó építési fázisokhoz kapcsolódó leleteket, emlékeket a *castellum* különböző pontjain dokumentálták; az északi oldalon egy, a Kr. u. IV. sz. végére – V. sz. elejére helyezhető cölöpkonstrukciós épületet emeltek. A déli oldalon részben a

lebontott és elplanírozott barakkok helyén, a Kr. u. 400-as évek elején, részben a *via principalis*-ra keresztirányban egy négyzetes alaprajzú kiserődöt építettek. Későbbi (település)használatra utaló régészeti objektumokat, valószínűsíthetően post-római struktúrákat nem sikerült azonosítani, ennek oka a terület nagyfokú és kiterjedt, későbbi újkori bolygatása lehetett. A Kr.u. V-[VI.] század települési aktivitására azonban nagyszámú, nagy felületen szóródó és pontosabb zárt-kontextushoz nem köthető leletanyag utal.

A régészeti struktúrák mellett a feldolgozás a régészeti leletanyag kiválasztott szignifikáns csoportjaira fókuszált: a viseleti tárgyakra és a *militaria*-ra. Az erőd területéről előkerült viseleti tárgyak a késő római anyagi kultúra, a 'határtérség kultúrájának' jellemző csoportjai - fibulák (hagymafejes fibula, gyűrűfibula), övtípusok, övgarnitúra (Bellerophon-ábrázolásos többrészes övgarnitúra) - mellett nagyobb számú nem-római eredetű tárgyat is sikerült újabban azonosítani. Ezek közül különösen az aláhajtott lábú- és Niemberg-típusú fibulák emelkednek ki. A barbár fibulatípusok mellett a római kort követő időszak emlékei (megvastagodó karikájú csatok, nitszeges veret) is előkerültek.

A *militaria*, elsősorban katonai felszerelés elemzése is további érdekes, az előző tárgycsoporthoz hasonló eredménnyel szolgált, 'barbár típusú' kónikus pajzsdudor mellett a későbbi fázist megjelenítő 'hunkori' fegyverzet elemei (háromélű nyílhegy) is azonosíthatók a leletanyagban.

A limes feladását követő, a katonai struktúrák (tovább)használatát tükröző post-római fázist jól mutatják az erőd területén megjelenő, *intra muros* temetkezések. Eddig összesen három ilyen sírt sikerült feltárni. A kiserőd közelében

került elő a 2000/D. kőláda-sír szegényesebb mellékletű, kopott bronz lemezes fibuláinak (az ún. Villafontana-típus imitációi) keltezési és használati ideje alapján az V. sz. első harmadára tehető. A magányosan, valószínűleg az épületektől távol elföldelt 2010/1. sír gazdag nemesasszonyát nagyméretű ezüst fibuláival (Baráthely-típus) és díszes lemezes övcsatjával (Tiszaladány-Strzegocice-Kercs-típus imitációja), a Kr. u. V. sz. középső harmadában – közepén temették el.

A magányosan, tehát a korábbi közösségi helytől (a tábor késő római temetőjétől) elkülönülő temetkezés(ek) – a helyszín eltérő kiválasztásával – az új népesség elkülönülését jelzik. A sírleletek kronológiája alapján valószínűsíthető, hogy a két népesség – legalábbis a kutatás jelenlegi állása szerint – időben követi egymást.

A megismert, fentebb bemutatott eredményeket szélesebb keretrendszerbe illesztve megállapítható, hogy a Kárpát-medence térségét érintő Kr. u. IV-V. századi mozgalmas jelenségsorozat *Valeria* provincia területén is megfigyelhető. A vizsgált lelőhely, Lussonium és háttérterületének – a minta-terület – története, lakosságának sorsa jól példázza a *ripa Valeriae* és a határmenti térség átalakulását, egyúttal jól tükrözi a római kori- és a népvándorlás kori időszak közötti alapvető változást. A térséget érintő Kr. u. IV-V. századi sokrétű, összetett átalakulás-sorozat /transzformáció(k)/ három 'szinten' csúcsosodik ki leginkább:

1. településtörténeti változások, mely a határszakasz feladásával magyarázhatók:

A településtörténeti változások elsősorban a vidéki településeket érintették. Számuk visszaesése, a Kr. u. V. századra a római életmód visszaszorulását is jelenti, ezzel párhuzamosan a római lakosság visszaszorul a *ripa Valerica* erődítményeibe. Mindez a jobban kutatott lussoniumi *castellum* és közvetlen térségének példáján is követhető. A lakosság a *vicus*okat felhagyva valószínűleg a Kr. u. IV. században itt is beköltözik az erőd területére – utóbbit az erőd területéről származó és a dolgozatban bemutatott női viseleti tárgyak jelzik.

2. kulturális változás/átalakulás, a barbárok megjelenése/barbarizáció, mint jelenség:

A háttérterületnek tekintett földrajzi térségben – a mintaterületként vizsgált Tolna megye – a temetők, sírleletek széles spektrumú kulturális átalakulási folyamatot mutatnak. A birodalmi határvidék mentén kialakuló 'római - barbár keverékkultúra' elemei – a még csak előzetes publikációkból ismert, Tolna-mözsi Kr. u. V. századi lelőhelykomplexum ennek kiváló példája – itt is megfigyelhetők.

A vizsgált régészeti leletanyag tükrében, hasonló folyamattal számolhatunk *Lussoniumban* és környezetében is. Az anyagi kultúra – a *ripa* többi részéhez hasonlóan – a Kr. u. IV. század nagy részében egységes, uniformizált képet mutat. Változás majd a Kr. u. IV. század utolsó harmadában indul meg, mely új tárgytipusok megjelenését, új típusú leletanyag (római-

barbár) megjelenését hozzá magával. Mindez nem egységes, római-barbár lakosság jelenlétére utal az erődben. Jellemző hogy a kezdeti 'kiegyenlítődést' követően római, barbár tárgytipusok egyaránt jelen vannak az anyagban, a későbbi időszakra a barbár eredetű/jellegű formák, típusok dominanciája jellemző. Jó példa erre az északi részen feltárt nemesasszony sírjának mellékletei, a tárgytipusai között itt már alig találunk római eredetű tárgyat.

A jelenség egy másik aspektusból is megközelíthető: a Kr. u. V. századi leletanyag származását, kapcsolatrendszerét tekintve a 'keleti germán' kultúrkör irányába (viseleti tárgyak, ezek között elsősorban fibulák), a szórványos *militaria* (háromélű nyílhegyek, stb.) a lovasnomád-sztyeppei kultúrközpont irányába vezetnek. E jelenség már a hun megszállás alá került *Valeria* területén megfigyelhető általános képbe illeszthető bele.

Mindez egy lassú, de feltartóztathatatlan kulturális átalakulási folyamat része, mellyel párhuzamosan alapvető strukturális változások zajlanak a térségben.

3. strukturális transzformáció, amely *Lussonium* esetében a késő római kőerődötől az ideiglenes (szállás)hely és temetkezőhely irányába vezet:

A strukturális változás az előbbi folyamatok betetőzése, *Lussonium* esetében a *ripa* menti katonaság által használt erődítmény (késő római kőtábor) kiserődre beszűkülése. A civil lakosság beköltözését követően ezek az erődök, a *valeriai* szakaszon is más funkciót nyernek; erődített

településekké válnak. A római kor utáni népesség térhasználatát a jelenlegi elégtelen forráshelyzet – szisztematikus terepbejárások hiánya, fontos lelőhelyek feldolgozatlansága, etc. – miatt egyelőre kevésbé ismerjük. A Kr. u. V. századi, pontosabban hunkori leletanyag mindenképpen – Lussonium esetében ez jól körvonalazható volt – barbár jelenlétet mutat az erőd területén (és környékén), azonban ennek a mértékét és jellegét jelenleg azonban nem tudjuk pontosan meghatározni. Tekintetbe véve azonban azt a megfigyelést, hogy a leletanyag nagy területen szóródik, mindenképpen számolnunk kell az erőd északi részén valamilyen időszakos települési aktivitással (rom-kontinuitás). A strukturális átalakulás vége azonban már a területhasználat alapvető megváltozásával jár, melyet az itt létesített Kr. u. V. századi sírok, temetkezések mutatnak.

Lussonium mindezek figyelembevételével egy másik fejlődési utat mutat számunkra. A Tomka Péter által felvázolt 'Arrabona-modellel' szemben – valószínűleg a *ripa Valeriana* mentén előbbi lehetett a jellemző – egy kevésbé lineáris, 'fejlődést', kontinuus folyamatok híján szakadásokkal teli utat jelöl ki, melyet inkább csak az épített tér használatával jellemezhetünk a Kr. u. V-[VI.] században.

A disszertáció keretein belül, különböző forráscsoportok bevonásával kísérlet született a *Valeria provincia* középső részére eső terület komplex, strukturális szempontú vizsgálatára; ezen keresztül egy kisebb térségben

lezajló folyamatok ábrázolására és bemutatására. Az így nyert kép harmonikusan illeszkedik a *ripa Pannonica*, a római határvédelem végéről korábban SOPRONI Sándor és VISY Zsolt által kimunkált képbe. A lussoniumi vizsgálatok alapján azonban hangsúlyozni kell, hogy a római – elsősorban – katonai létesítmények használata a római kort követően még valószínűleg hosszabb időszakot ölelhetett fel, ezt jól jelzik a területükön, környezetükben egyre szaporodó Kr. u. VI-VII. századi leletek, lelőhelyek is. A táborok és más katonai építmények funkciójának átalakulása és radikális megváltozása: katonai tábor/kiserőd – temetkezőhely – a vizsgált térségben végbemenő alapvető szerkezeti-, és az ezzel párhuzamosan haladó kulturális változásokra mutat rá.

A késő római katonai létesítmények és épület(maradványaik) a korszakra jellemző magas mobilitás miatt nagyobb, szervezettebb (nép)csoportok és 'átutazó' személyek, csapatok számára egyaránt alkalmasnak bizonyultak hosszabb-rövidebb ideig tartó megtelepedésre – előbbiek esetében a stratégiai szempontok játszották a főszerepet, utóbbiak praktikus okokból pillanatnyi szálláshelyként tekintettek az egykor fontos helyszínekre.

III. A doktori disszertáció témájához kapcsolódó publikációk,² előadások

III.1. Publikációk

- Zur Auswertung spätrömische Gräberfelder aus Südost-Pannonien: Die Ringfibeln. In: Vargyas, Péter – Szabó, Ádám (Ed.), *Cultus deorum studia religionum ad historiam. In memoriam István Tóth. Vol. 2., De rebus aetatis Graecorum et Romanorum. (Ókortudományi dolgozatok 2.)* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar – Történettudományi Intézet, 2008, 888-907.
- Bronztárgyak lussoniumi (Paks-Dunakömlőd) római erődből – Römische Bronzefunde aus dem römischen Kastell Lussonium (Paks-Dunakömlőd). In: Fazekas F. – Priskin A. (Szerk.) / Szabó Ádám – Váradyné Péterfi Zsuzsanna (Kiad.): ‘Ripam omnem quaesivit’. Ünnepi tanulmányok Prof. Visy Zsolt 65. születésnapjára tanítványaitól. (*Specimina Nova; Supplementum 8. = Paksi Múzeumi Füzetek 6.*) Pécs – Paks, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar – Városi Múzeum, 2009, 45-66.

---

² Az itt szereplő publikációkat, valamint a szerző további tudományos közleményeinek listáját ld. a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT-Azonosító: 10015953),
URL-cím: <https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10015953>.

- Fazekas F. – Gábor O. – Nagy L. – Visy Zs.: A késő római kor és az ókereszténység Sopianae és Valeria területén: Gec Roma dönemindeki Sopianae ve Valeria – Erken Hristiyanlik : Sopianae and Valeria in the Late Roman Age – Early Christianity. (*Specimina Nova*; Supplementum 10.) Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2010. 48 p.
- Késő antik viseleti tárgyak Lussoniumból. *Specimina Electronica Antiquitatis* 19, 2014, 1-14.
- Késő antik viseleti tárgyak Lussoniumból. (Leletközlés és elemzés). Paksi Múzeumi Füzetek 7, 2014-2015 [közlésre elfogadva, megjelenés alatt]
- Lussonium erődje a késő római kor végén (Kr. u. IV. sz. második fele – Kr. u. V. sz.). Paksi Múzeumi Füzetek 7, 2014-2015 [közlésre elfogadva, megjelenés alatt]

III.2. Konferencia előadások

- *Népvándorlás kori sír Lussoniumból. 'Hadak útján' - A Népvándorlaskor Fialat Kutatóinak XVI. Konferenciája*, Nagykovácsi, 2005.

- *Rómaiak és barbárok Valeriában. – Adatok a késő római temetők értékeléséhez.* A Tóth István terem avató ünnepsége – PTE Interdiszciplináris Doktori Iskola - Ókortörténeti Doktori Program konferenciája, Pécs, 2009.
- *Bronztárgyak a lussoniumi római táborból.* Pannonia Antiqua et Archaeologica. Ünnepi konferencia Dr. Visy Zsolt 65. születésnapja alkalmából, Pécs, 2009.
- *Bronztárgyak a lussoniumi római erődéből (II.).* Fialat Római koros régészek IV. konferenciája, Komárom 2009.
- *Barbaren – Barbarisation. Neue Beiträge zur spätrömischen Limes in Valeria.* Tudományos előadássorozat a Sopianae and Valeria in the Late Roman Age - Early Christianity c. kiállítás megnyitása alkalmából, Istanbul, 2010.
- *Újabb militaria-leletek Lussoniumból.* Ókori hadtörténeti és fegyvertörténeti konferencia, Pécs, 2013. [Szabó Antallal és Várady Péterfi Zsuzsannával közös előadás]
- *Lussonium erődje a késő római kor végén (Kr. u. IV. század második fele – V. század).* Fialat Római Koros Kutatók VIII. Konferenciája, Budapest, 2014.

- *Késő antik transzformációk a rípa Valeriae mentén: Lussonium a Kr. u. IV. második felében - V. században.* JELKÉP, SZIMBÓLUM, TOPOSZ. Régészet az interdiszciplinaritás jegyében. PANNONIA ÜNNEPE, IV. Az EURÓPÉ kutatócsoport konferenciája 2014, Pécs 2014.
- *Transformation spätantiker Strukturen in der Provinz Valeria: Das Fallbeispiel von Lussonium – Vom Steinlager zur Ruinensiedlung? Der Übergang vom Militärlager zur Zivilsiedlung in der archäologischen Hinterlassenschaft – The transition from military base to civilian settlement in the archaeological record.* International Symposium, 2014, Innsbruck 2014.